

ΦΡΑΝΤΣ
ΚΑΦΚΑ

*Έρευνες
ενός σκύλου
ε & άλλα διηγήματα*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ • ΠΡΟΛΟΓΟΣ • ΕΠΙΜΕΤΡΟ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΡΑΣΙΔΑΚΗ



ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

*Σημείωμα για τις εκδόσεις των έργων
του Φραντς Κάφκα*

9

Ο ΕΜΠΟΡΟΣ

15

ΓΥΡΙΖΟΝΤΑΣ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

21

Ο ΕΠΙΒΑΤΗΣ

23

ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΕΝΟΣ ΑΠΑΤΕΩΝΑ

25

ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ ΣΤΟ ΣΟΚΑΚΙ

30

Η ΔΥΣΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΕΝΗ

31

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

33

ΕΝΑΣ ΝΕΑΡΟΣ, ΦΙΛΟΔΟΞΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ...

62

ΕΝΑΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΓΙΑΤΡΟΣ

67

ΜΙΑ ΑΔΕΛΦΟΚΤΟΝΙΑ

80

ΑΝΑΦΟΡΑ ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΑΚΑΔΗΜΙΑ
και άλλα κείμενα στη θεματική
του Κόκκινου Πέτερ

85

ΜΙΑ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΑΠΑΤΕΩΝΩΝ

112

ΤΗ ΝΥΧΤΑ

114

ΠΡΩΤΟΣ ΚΑΗΜΟΣ

116

ΣΤΗ ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΜΑΣ...

123

ΕΡΕΥΝΕΣ ΕΝΟΣ ΣΚΥΛΟΥ

130

ΓΙΟΖΕΦΙΝΕ Η ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΡΙΑ
Ή Ο ΛΑΟΣ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΚΩΝ

208

ΕΠΙΜΕΤΡΟ: Τα ζώα του Κάφκα
(της Αλεξάνδρας Ρασιδάκη)

247

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ*

Ο Κάφκα φρόντισε να εκδοθούν ορισμένα κείμενά του σε περιοδικά και επιμελήθηκε τρεις συλλογές διηγημάτων: *Betrachtung* (Παρατήρηση) 1912, *Ein Landarzt* (Ένας αγροτικός γιατρός) 1920 και *Ein Hungerkünstler* (Ένας καλλιτέχνης της πείνας) 1924. Οι εκδόσεις αυτές καλύπτουν περίπου το ένα έκτο του συνολικού του έργου όπως μας είναι γνωστό σήμερα — δεν είναι σαφές πόσα χειρόγραφα κατέστρεψε ο ίδιος. Πεθαίνοντας επιφόρτισε τον φίλο του Μαξ Μπροντ να καταστρέψει — χωρίς να τα διαβάσει — όλα τα χειρόγρατά του. Ο Μπροντ επέλεξε να αγνοήσει τη βούληση του Κάφκα, γεγονός που, όπως ειχάζει η κριτική, ήταν βέβαιο εκ των προτέρων, και ετοίμασε μια έκδοση των απάντων. Ο ίδιος είχε στην κατοχή του τα χειρόγραφα των μυθιστορημάτων

* Σχετικά με τις εκδόσεις του έργου του Κάφκα βλέπε αναλυτικά: Annette Steinich, «Kafka-Editionen: Nachlass und Editionspraxis» στον τόμο Jagow, Bettina von / Jahraus, Oliver (επιμ.): *Kafka-Handbuch. Leben - Werk - Wirkung*, Würzburg 2008, 137 κ.ε. Βλέπε επίσης Schmitz-Emans, Monika: *Franz Kafka: Epoche - Werk - Wirkung*, Μόναχο 2010, 198 κ.ε.

Η δίκη και Ο πύργος καθώς και των κειμένων *Περιγραφές ενός αγώνα και Προετοιμασίες ενός γάμου στην ύπαιθρο*, καθώς και σειρά επιστολών. Η Μιλένα Γιεξενσκά είχε το χειρόγραφο του μυθιστορήματος *Ο αγνοούμενος* (γνωστό και με τον τίτλο *Αμερική*), δώδεκα ημερολόγια και αρκετές επιστολές. Στο διαμέρισμα των γονέων του Κάφκα υπήρχαν τα χειρόγραφα των *Η μεταμόρφωση* και *Γράμμα στον πατέρα*, αρκετά διηγήματα και προσχέδια των τελευταίων ετών σε οκτώ σημειωματάρια, καθώς και το ημερολόγιο των ετών 1921/22. Στο διαμέρισμα της Ντόρας Ντιαμάντ, της συντρόφου του των τελευταίων ετών, βρισκονταν τα έργα της τελευταίας περιόδου, μέρος των οποίων κατασχέθηκε από την Γκεστάπο το 1933 και χάθηκε. Ο Μαξ Μπροντ συγκέντρωσε όσα χειρόγραφα μπορούσε (δεν είχε πρόσβαση στα γράμματα προς τη Φελίτσε, ενώ η Ντιαμάντ ήταν αρχικά ενάντια στα εκδοτικά του σχέδια) και άρχισε να τα επιμελείται ώστε να εκδοθούν. Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου το αρχείο του Κάφκα παρέμεινε στη βιβλιοθήκη Schoken στο Τελ Αβίβ, καθώς ο Μπροντ είχε πάρει μαζί του τα χειρόγραφα όταν διέφυγε το 1939 στην Παλαιστίνη. Το 1962 επεστράφησαν στην οικογένεια Κάφκα και στη συνέχεια παραδόθηκαν στη Βιβλιοθήκη Bodleian της Οξφόρδης. Στην ιδιοκτησία του Μπροντ παρέμειναν τα χειρόγραφα που του είχε χαρίσει ο Κάφκα.

Ο Μπροντ δημοσιεύει το 1925 το μυθιστόρημα *Η δίκη*, το 1926 το *Ο πύργος* και το 1927 το *Αμερική*. Μεταξύ 1935-38 εκδίδεται μια πρώτη εξάτομη έκδοση των απάντων, η οποία επανεκδίδεται με μικρές αλλαγές, αρχικά από τον εκδοτικό οίκο Schocken της Νέας Υόρκης και, από το 1950 και εξής, από τον εκδοτικό οίκο Fischer. Ο Μπροντ έκανε χρήση των αποκλειστικών του εκδοτικών δικαιωμάτων εμποδίζοντας για πολλές δεκαετίες την κριτική έκδοση των κειμένων του Κάφκα — επιπλέον δεν επέτρεπε την πρόσβαση στα χειρόγραφα των μυθιστορημάτων που βρισκόταν στην κατοχή του. Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, δεδομένης της τόσο παρεμβατικής του επιμέλειας: ο Μπροντ παρενέβη πολύ ουσιαστικά στα κείμενα, ακόμα και σε αυτά που είχε εκδώσει ήδη ο Κάφκα, έχοντας στο μυαλό του μια ιδανική εικόνα κειμένου, συντακτικά και υφολογικά στρωτού και ολοκληρωμένου — μια εικόνα που όπως ξέρουμε δεν ταιριάζει με τον άναρχο και συχνά αποσπασματικό τρόπο γραφής του Κάφκα. Ο Μπροντ, επικαλούμενος τη μακροχρόνια φιλία του με τον συγγραφέα, επεξεργάστηκε ατελή κείμενα, εξομάλυνε την ορθογραφία και τη στίξη, πρόσθεσε τίτλους και συνέθεσε αποσπάσματα σε νοηματικές ενότητες σύμφωνα με την κρίση του, συχνά αλλάζοντας τη σειρά τους. Η προσπάθειά του αυτή, να παρουσιάσει στο ευρύ κοινό «ολοκληρωμένα» κείμενα, όσο το δυ-

νατόν πιο φιλικά προς τον αναγνώστη, δέχτηκε σφοδρές κριτικές έκτοτε. Μεμονωμένες εκδόσεις κάποιων διηγημάτων με διαφορετική επιμέλεια αρχίζουν να κυκλοφορούν τη δεκαετία του 1960 αλλά η κριτική έκδοση των έργων του Κάφκα, υπό την καθοδήγηση της «ερευνητικής ομάδας Φραντς Κάφκα» του πανεπιστημίου του Βούπερταλ, αρχίζει να κυκλοφορεί μόλις το 1982. Οι επιμελητές εξετάζουν τα χειρόγραφα και στοχεύουν στην αποκατάσταση ενός «αυθεντικού» κειμένου, αποφεύγοντας την όποια γλωσσική εξομάλυνση, σημειώνοντας τις διαγραφές και παραθέτοντας τις διαφορετικές εκδοχές, όπου εκείνες υπάρχουν. Οι εκδόσεις που είχε επιμεληθεί ο Κάφκα τυπώνονται στην αρχική τους μορφή με παράλληλη παράθεση των αντίστοιχων εκδοχών από τα χειρόγραφα.

Από το 1992 εκδίδονται σε φωτοστατική απόδοση τα χειρόγραφα, ακολουθώντας μια ερμηνεία του έργου του Κάφκα που δίδει κυρίαρχη σημασία στο χειρόγραφο κείμενο. (Historisch-Kritische Ausgabe sämtlicher Handschriften, Drucke und Typoskripte σε επιμέλεια των Roland Reuß και Peter Staengle, Frankfurt/M. 1992 κ.ε.)

Όπως είναι αυτονόητο, για όποιον γνωρίζει την εκδοτική περιπέτεια των κειμένων του Κάφκα, η επιλογή της γερμανικής έκδοσης αποτελεί καθοριστικό στοιχείο για την όποια μεταφραστική απόπειρα. Οι μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των μετα-

Σημείωμα για τις εκδόσεις

φράσεων του ίδιου κειμένου μπορεί να οφείλονται στο γεγονός ότι πολλές (δυστυχώς και νεότερες) μεταφράσεις που κυκλοφορούν στα ελληνικά βασίζονται στις «ομαλοποιημένες» εκδόσεις του Μαξ Μπροντ, οι οποίες εξακολουθούν να ανατυπώνονται. Η παρούσα μετάφραση βασίζεται στην κριτική έκδοση της Φρανκφούρτης [Kritische Ausgabe, σε επιμέλεια των Jürgen Born, Gerhahrd Neumann, Malcom Pasley και Jost Schillemeit, Frankfurt/M. (Fischer Verlag) 1982 κ.ε.].

Αλεξάνδρα Ρασιδάκη
Φεβρουάριος 2015

Ο ΕΜΠΟΡΟΣ

Είναι πιθανό κάποιοι άνθρωποι να με λυπούνται, αλλά εγώ δεν το νιώθω στο ελάχιστο. Το μικρό μου μαγαζί με γεμίζει έγνοιες, που μου προκαλούν εσωτερικό πόνο στο μέτωπο και στους κροτάφους, αλλά δεν πρόκειται να μου προσφέρει κάποτε ικανοποίηση, καθώς το μαγαζί μου είναι μικρό.

Όρες νωρίτερα πρέπει να λαμβάνω αποφάσεις, να κρατώ σε εγρήγορση τη μνήμη του βοηθού, να προειδοποιώ για ενδεχόμενα λάθη και εν μέσω της μιας εποχής να προβλέπω τη μόδα της επόμενης, όχι όπως θα επικρατήσει ανάμεσα σε ανθρώπους του δικού μου κύκλου αλλά μεταξύ των δυσπρόσιτων πληθυσμών της επαρχίας.

Τα χρήματά μου τα κρατούν ξένοι· οι τρόποι τους δεν μπορούν να μου είναι σαφείς· την ατυχία που ενδεχομένως να τους πλήξει δεν μπορώ να τη μαντέψω· πώς θα μπορού-

σα να το αποτρέψω! Ίσως να τους πιάσει σπατάλη και να κάνουν γιορτή στον κήπο ενός πανδοχείου, καθ' οδόν και άλλοι, καθοδόν για την Αμερική, να σταθούν για λίγο στη γιορτή αυτή.

Όταν πάλι στο τέλος μιας εργάσιμης ημέρας κλείνει το κατάστημα και βλέπω άξαφνα μπροστά μου ώρες ολόκληρες στις οποίες δεν θα μπορέσω να μοχθήσω στο ελάχιστο για τις ακατάπαυστες ανάγκες της επιχείρησής μου, τότε ορθώνεται να με πνίξει η αναστάτωση μου που είχα ξαποστείλει μακριά το πρωί, σαν πλημμυρίδα που επιστρέφει, δεν βασιτιέται όμως μέσα μου και χωρίς συγκεκριμένο στόχο με παρασύρει.

Και όμως, δεν μπορώ να εκμεταλλευτώ καθόλου αυτή τη διάθεση και το μόνο που μου απομένει είναι να γυρίσω στο σπίτι μου, γιατί το πρόσωπο και τα χέρια μου είναι βρόμικα και ιδρωμένα, τα ρούχα μου λεκιασμένα και σκονισμένα, ο σκούφος του μαγαζάτορα στο κεφάλι και οι μπότες μου γρατζουνισμένες από τα καρφιά. Περπατώ σαν πάνω σε κύματα, κροταλίζω με τα δάκτυλα και των δύο χεριών και χαϊδεύω βιαστικά τα μαλλιά των παιδιών που βλέπω μπροστά μου.

Αλλά ο δρόμος είναι σύντομος. Αμέσως

φτάνω στο σπίτι μου, ανοίγω την πόρτα του ανελκυστήρα και μπαίνω μέσα.

Βλέπω πως είμαι για την ώρα και ξαφνικά μόνος. Άλλοι, που πρέπει να ανέβουν σκάλες, κουράζονται λίγο, πρέπει να περιμένουν με τα πνευμόνια να ανεβοκατεβαίνουν βιαστικά ώσπου να τους ανοίξουν την πόρτα του διαμερίσματος, έχουν επομένως δικαιολογία για τον θυμό και την ανυπομονησία τους, μπαίνουν στον προθάλαμο, όπου κρεμούν το καπέλο, και μόνο αφού έχουν διασχίσει τον διάδρομο, και, προσπερνώντας μερικές τζαμένιες πόρτες, φτάσουν στο δωμάτιό τους, μόνο τότε είναι μόνοι.

Εγώ όμως είμαι εξαρχής μόνος, μέσα στον ανελκυστήρα, και κοιτάζω, στηρίζοντας τα χέρια μου στα γόνατα, μέσα στον στενό καθρέφτη. Όταν αρχίζει να ανεβαίνει ο ανελκυστήρας λέω:

«Σωπάστε, κάντε πέρα, θέλετε να μπειτε στους ίσκιους των δέντρων, πίσω από τις βαριές κουρτίνες των παραθύρων, στα φυλλάσματα των θάμνων;»

Μιλώ μέσα από τα δόντια και οι σκάλες περνούν μπροστά από τα γυάλινα τοιχώματα της καμπίνας σαν νερό που χύνεται ορμητικά.

«Πετάξτε μακριά· τα φτερά σας, που δεν αντίκρισα ποτέ, ας σας πάνε στην κοιλάδα του χωριού ή στο Παρίσι, αν αυτό επιθυμείτε.

Αλλά απολαύστε τη θέα από το παράθυρο, όταν σμίγουν οι λιτανείες όπως προβάλλουν από τους τρεις δρόμους ταυτόχρονα, δεν αποφεύγουν η μία την άλλη αλλά ανακατεύονται και αφήνουν, ανάμεσα από τις τελευταίες τους γραμμές, να εμφανιστεί και πάλι η ανοιχτή πλατεία. Κουνήστε τα μαντίλια σας, φρίξτε, συγκινηθείτε, επαινέστε την όμορφη κυρία που περνά με την άμαξα μπροστά σας.

Περάστε το ρυάκι απ' το ξύλινο γεφύρι, γνέψτε στα παιδιά που κολυμπούν και απορρήστε με τις ζητωκραυγές των χιλιάδων ναυτών του μακρινού θωρηκτού.

Ακολουθήστε κάποιον αφανή περαστικό και, αφού τον στριμώξετε σε κάποια είσοδο, ληστέψτε τον και ακολουθήστε τον με το βλέμμα να απομακρύνεται λυπημένος, με τα χέρια στις τσέπες, προς το αριστερό σοκάκι.

Η έφιππη αστυνομία απλώνεται, τιθασεύει τα ζώα και σας υποχρεώνει να οπισθοχωρήσετε. Αφήστε, οι άδαιοι δρόμοι θα τους στεναχωρήσουν, το ξέρω. Να τους, απομακρύνονται ήδη, πάνω στα άλογά τους ανά

Ο έμπορος

ζεύγη, περνώντας αργά από τις γωνίες και πετώντας πάνω απ' τις πλατείες.»

Ήρθε η ώρα να αφήσω τον θάλαμο, να στείλω τον ανελκυστήρα πάλι κάτω, να χτυπήσω το κουδούνι και η κοπέλα ανοίγει την πόρτα ενόσω εγώ καλησπερίζω.

[Πρώτη έκδοση 1908]